

دەردەكى ئورتاللىق شىنجاڭ تۈمەنلى چىرىندىكى اڭگەب ئارمىلىسنىڭ رۇمىن ۋېرەنلىك، دايگانلادىر دىك جاڭا داۋېردەكى چۇڭگۇشا سوتسىيالىستىك شىنچياڭ قۇرۇعا قۇلشىنايىق

“ساقا بانجاڭ” ۋەمىرلىك “جول باستاۋشىمىز”

— كوپىشلىكتىڭ نازارىندىداى لاچىن بايەكە (I)

تۆرىپكە اسلا الاتىن“.

جاتىغىۋ ۋەنىمدىلىگىن ۋەپتىپى دە جاقسارتۇ ۋۇشىن، كۇندىز لاچىن بايەك جەننەكشىدىن، جاۋند گەر سەرىكتەرەننە جاتىغىۋدىڭ تەخنىكالىق شەبەرلىد گىن توقناماى سۇرايتىن؛ كەشتەردە جانىن سالاا “ۋسە تەمە جاتىغۇ” جاسايتىن.

3 ايدان كەيىن لاچىن بايەكەنىڭ ناتىجەسى تارماق اترەتتە اعالاپ العا شىقتى. ”ول قارۇلى دالالىق جاتىغىۋعا ەڭ شەبەر بولپ، ۋىر مەزگىل تارماق اترەتىمىزدىڭ رەكوردىن بۇزدى، سونداي- اق تارماق اترەتىمىز اتىنان بۇكىل شىنچياڭداى ۇلكەن سايسىكەرلىك ياسەكەسنىە قاتىناسىپ، قاشقار شەكارا قورعانسى تارماق اترەتىنىڭ ماراپاتىناۋىنا يە بولدى“. ياڭ سەپىڭ تەبەرەنە: ”سول 3 ايدا تەڭى قانшалىق جاپا شەككەندىگىن ونىڭ ۋوزى عانا بىلەدى“، دەدى.

ارمىداداى جاتىغىۋدان لاچىن بايەكە ۋەپتىپە دە قايسارلاندى ۋارى ۋوز يىغىنداى بورىشتى ۋەپتىپە دە تەرەڭ تانىدى. اسكەرى قوسىننان شەككىنگەننەن كەيىن، ول اۋدان قالاشىعنا بارپ قىزمەت سىتىۋۇ ورايىنان بىرىقتىلىقپەن كەشىپ، وتانىلىك شەكارا جەلد سىن الاڭسىز قورعادى.

”ساقا بانجاڭ“ قوسىننان كەتكەننەن كەيىن،ابدۇجانى لۇنجەك لاچىن بايەكەنىڭ وزىنە جاسا-عان كوھەكتەرىن، سونداي- اق ەكەۋى بىرگە جاتىغىۋ جاساعان ساتتەردى ۋنىەمى ەسكە الاتىن. ”ساقا بانچاڭمەن ەندى قاشان كەزدەسەتىىمىدى بىلەيمىن“.

2003 - جىلدىڭ سوڭىندا ابدۇجانى لۇنجەككە ۋىر جولعى شەكارا شارلاۋ مىندەتى تاپسىرلادى. قو-سىندى باستايتىن ”ساقا بانجاڭ“ جوق، اسقار تاۋ، تەرەڭ شاققالدارعا بەت العاندا ونىڭ جۇرەگى شايلىق قانداى بولدى.

”ابدۇجانى!“، توساتىتان ۋىر تانىس داۋىس جاقىن ماڭغان ەستىلگەندەي بولدى، ابدۇجانى لۇنجەك داۋىس شىقتان جاققا قاراعاندا، قوداسىن جە-تەكتەپ، ۋماز- ۋمايرام بولپ وزىنە قاراي كەلە جاتقان لاچىن بايەكەنى كوردى.

”بۇدان كەپتىڭى جولدا سەندەردى تاعى دا ۋوزىم باستاپ جۇرەمىن!“، 10 نەشە كوكتەم مەن كۇز زىمەراپ وتە شىقتى، لاچىن بايەكە قاشاندا اې-دۇجانى لۇنجەكنىڭ الدىندا ۋجۇرپ، قارىلى تاۋدان اسپ، مۇز قۇرسانعان وزەندەردەن ۋوتتى، ونى بىيلعى جىل باسنا دەيىن جالعامىتىردى... بۇڭگىڭى كۇندە بۇرىن لاچىن بايەكە شارلاۋ جۇرگىزەتىن شەكارا جەلىسىندە ابدۇجانى لۇنجەك پەن شەكارا قورعاۋشىلار شارلاۋ جۇرگىزگەن كەزدە قاتار-دان ۋىر ورىندى بوس قالدىرىپ قويدى كەن. ولار: ”ول بار بولسا، مەيلى جەر ۋتۇزد-لىسى قانشاما قولما قۇز بولسا دا قورقپايىمىز. بۇدان كەپتىڭى جولدى ۋىز تاعى دا بىرگە باسا بەرەمىز“، دەيدى.

بوزى - داپەي - كىشىن بايالىنس جەلىسنى سىكە قوسۇ ارغىلى تارىم مۇنايلىعى كۇشار شانچيان ۋمىرىندە ”3 كولدەنەڭ، 4 تىك“ قۇبىر تورى ارنا-سىن قۇرپ، ۋىر مېللىيارد 210 مېللىيون تەكشەمەترلىك ۋندىرىس قۇانتىن ۋنىمىدى تۇردە سىكە قوستى. مۇنىڭ ىشىندە كىشىن - 5 گاز جىناۋ پۇنكىتىنە كىشىن ۋىر جاقىتى ەتۇ پۇنكىتنە دەپنىڭى بايالىنسى جەلىسى يىنجەنەرياسى سىكە ۋساتتى قوسىلعاننان كەيىن، تابىيى گاز جەتكىزۇ قابىلەتى كۇنىنە 6 مېللىيون تەكشەمەتر ارتپ، بوزى - داپەي اۋما-عىنداى جەكە قۇددىقتاردىڭ كۇندىك گاز ۋندىرۇ مولشىرىن ۋىر مېللىيون تەكشەمەترگە جەتكىزدى.

تارىم مۇنايلىعى تۇرعىنداردىڭ پايدالانۇننا الدد-مەن كەپىلدىك ەتۇ پرىنسىپىنە تاباندى بولپ، ايقاق، وبلىستىاردىڭ مۇناي الابى كەڭسەلەرپەن، كاسپورىند-دارمەن سويىلەسىپ، باتىستىڭ گازىن شىعىسقا جەتكىزۇ جانە ۋىڭمۇستىك شىنچياڭداى تابىيى گازبەن قامداۋ جوسپارىن ۋىلەسەمدى ورنالاستد-رپ، بۇقارانىڭ گازدى جەتكىلكىتى پايدالانۇنىنا شىنايى كەپىلدىك ەتتى. قىستاعى قامداۋ كەزىندە تارىم مۇناي جىيپياسىن، جۇپىنىڭ ەنەرگىياسىن، گۇڭتۇڭ وتىندىق گازىن، سونداي- اق تۇڭجرەكتە-گى تۇرعىنداردان باسقا گازدان پايدالانۇشىلاردى ىلگەرەندى - كەپىندى جاۋپ ەنەمەسە گاز مولشە-رىن ازايىتىپ، ۋىرى قۇبىر تورىنا قۇبىلتىپ گاز مول-شىرىن بار كۇشپەن قامتاماسىز ەتىپ، تومەنگى اعار-داى سان مىڭداغان وتباسلارنىڭ گازدان پايدا-لانۇننا شىنايى كەپىلدىك ەتتى.

ۇزاق ۋاقىتتان بەرى پومپەو، جىڭ گو - ىن شىنچياڭنىڭ ادامدىق ۇقىق جاعايدىن قاساقانا داتتاپ، شىنچياڭنىڭ اسا تاماشا جاعايداى مەن ۋر ۇلت خالىق بۇقاراسىنىڭ باقىتتى تۇرمىسنا قۇتىرىنا كۇبە جاقى، ولاردىڭ ماقساتى شىنچياڭنىڭ ورنىتە-تىلىغىن ۋبۇلدىرۇ، شىنچياڭنىڭ دامۇنىا كەدەرگە-لىسك جاساۋ، نپەتتەرى توتەنىشە سۇرقىيا. شىنچياڭنىڭ ورنىقتىلىغىنىڭ، دامۇنىنىڭ ات سالۇشە-سى، كۇاڭەرى جانە يىگىلىگىن كورۇشى رەتىندە، مەن پومپەونىڭ، جىڭ گو - نىنىڭ مۇنداى وتىرىك ايتۇعا كانىككەن، جۇڭگونىڭ ىشكى سىننە دورەكە-لىمكپەن كىلىككەن سۇمبايى قىلىمىن قاتانڭ جازعرا-مىن جانە وعان باتىل قارىسى تۇرامىن.

شىنچياڭدا تۇپ، شىنچياڭدا ەسەيگەن مەن وسى جىلدارداى پارتيا ورتالىق كومىتەتىنىڭ پار-مەندى باسشىلىغىندا، شىنچياڭداى ۋر ۇلت خالىق-نىڭ ەل بىرلىگىننەن بەرىك قامال تۇرعىزىپ، نىتتە-ماقاتسا ەكىپىندەي ىلگەرەلەپ، ورنىقتىلىق، دامۇ،

تاياۇدا پومپەو، جىڭ گو - ىن شىنچياڭعا سا-ياتىن ساندىراقتار جاريالاپ، شىندىقپەن ساناسپاي، وتىرىكتى سىقپىرتىپ، جۇڭگو ۇكىمەتىنىڭ شىنچياڭدى جونگە سالۇ ساياساتىنا ورنىسىز سوق-تىمەپ، شىنچياڭنىڭ اسا تاماشا جاعايدىنا جانە ۋر ۇلت خالىقنىڭ باقىتتى تۇرمىسنا قاساقانا كۇبە جاقىتى، بۇل جۇڭگونىڭ ىشكى سىنىنە دورەكىلىكە-پەن كىلىككەندىك، مەن بۇعان قاتتى كەكتەنەمەن جانە باتىل قارىسى تۇرامىن!

پارتيا مەن مەملەكتەنىڭ از ۇلتىتارعا قاراتىلد-هان اىزال ساياساتىنىڭ ارقاسىندا، مەنىنىڭ ورنىقتى قىزمەتىم بولدى، ۇبلى - باراندى بولپ، باقىتتى تۇرمىس كەشۇدەمىن. قىزمەتكە قاتىناسقاننان كەيىن مەن قىزمەت سىتەي ۋجۇرپ وقۇ ورايىنا يە بولپ، دوكتورلىق علمىي اتاعىن الدىم.

مەن ەمدەۋ قامتاماسىزداندىرۇى قىزمەتىمەن اينالسۇ بارىسىندا پارتيانىڭ ۋر ۇلت بۇقاراسىنا

وسەك - اياڭ مەن ۋلى مەرەزدىڭ تارىختىڭ قوقىر - قۇمىل قالالىق ەمدەۋ قامتاماسىزداندىرۇى مەكەمەسىنىڭ ورنىنباسار باستىعى الم مامۇت

جۇقتا پومپەو جۇڭگونىڭ شىنچياڭدى جونگە سالۇ ساياساتىنا قىيسىسىز سوقتىمەپ، شىنچياڭ-داى ۋر ۇلت خالىقنىڭ تاماشا تۇرمىسنا قاساقانا كۇبە جاعىپ، شىنچياڭنىڭ ۇلتىتار نىتىماعى مەن قوعام ورنىقتىلىغىن بۇلدىرۇگە ۇرىندى. مەن بۇعان باتىل قارىسى تۇرامىن جانە ونى قاتانڭ جاز-عرايمىن!

پارتيا مەن مەملەكتەتىڭ اىزال ساياساتىنىڭ ارقاسىندا، 1997 - جىلى مەن جۇڭگو خالىق داشۇە-سىنىنە دوكتورلىق علمىي اتاعىن الدىم. سوڭعى جىلداردا شىنچياڭعا كوھەكتەسەننى ولكە، قالالاردىڭ زور كۇشپەن قولداۋىندا، قالىڭ كادرلار مەن بۇقارانىڭ قاجىرلىلىقپەن كۇرەس جا-ساۋىنىنىڭ ارقاسىندا، باركول تۇتىق سۇ، جاسىل تاۋدى ساقتاپ قالۇمەن بىرگە، جاڭا گۇلدەنگەن كاسپ سالاسىن زور كۇشپەن دامىتىپ، ەگىشى - مالىشارلدى كىرىستەرىن ارتتىرىپ، بايۇعا جەتەك-

خالىق تۇرمىسى سىياقتى جاقىتاردا قول جەتكىزگەن بۇرىن بولپ كورمەگەن تابىستارىن ۋوز كوزىمە-مەن كوردىم. شىنچياڭ باستان - اياق خالىق تۇر-مىسىمەن تەمىز جاناىسپ، جوعارى ساپالى دامۇدى ىلگەرەلتەپ، قازىنالىق شىعىستىڭ %70تىن استا-مىن خالىق تۇرمىسى سىتەرىنە پايداالانىپ، مۇلدىم كەدەپىلىك پەن ۋمىرلىك تۇتاس تۇالعالى كەدەپىلىكە-تى تارىخى سىپياتتى جويدى. شىنچياڭنىڭ ورنىقتە-لىق، دامۇ تارىخى ۇدەرىسىندە از ۇلتىاردىڭ سالت - سانا، عۇرپ - ادەتى تولىق قۇرمەتەلدى، ۇلت-تارىدىڭ ۋوز ۇلت ىتىل - جازۇىن قولدانۇ جانە دامىتۇ وقىعى زاڭ بوينىشا قامتاماسىز ەتىلدى، ۇلتىتار جىبى بارىسى - كەلىس جاساپ، سۇيىسپەند-شىلىكتەرى توعىسىپ، اناردىڭ دانىىندەي تەمىز ۇيىستى.

بۇگىنگى ۋىڭمۇستىك شىنچياڭدى الپ ايتار بولساق، ادامدار كەڭ دە تەڭىس اسفالت جولداردا

جۇرەدى، جايىلى بېقىۋت ۇبلەرەدە تۇرادى، تۇپ -

□ پومپەونىڭ شىنچياڭغا ساياتىن جۇڭگوغا فارىسى سوزدەرىنە باتىل فارىسى تۇرامىز

جاقسى تۇرمىس پارتيانىڭ جاقسى ساياساتىنان كەلگەن

□ قاشقار ايامقتىق سۇ يىگىلىگى مەكەمەسى پارتكومنىڭ شۇجىيى

تۇنىق قۇبىر سۇىن پايداالانادى... بۇرىن جولدا شاڭ بۇرقىلداپ جاتاتىن، تام ۇبلەرەدە تۇراتىن، توقتاۋ سۇىن ىشەتىن، ات ارپا، ەسەك ارپامەن جۇرەتىن. بۇقارا تارىختىناعى ۋرقانداى مەزگىلدە دە ۋبىزدىڭ بۇڭگىنىكدەي باقىستى دا تاماشا تۇرمىسى كەشىرىپ كورگەن جوق دەۋگە بولادى.

جاقسى تۇرمىس پارتيانىڭ جاقسى ساياساتە-نان كەلگەن. جۇبرداى جىلداردان بەرى پارتيا ورتالىق كومىتەتىنىڭ پارمەندى باسشىلىغىندا، شىنچياڭداى ۋر ۇلت خالىق نىتىماقاتسا كۇرەسى جۇرگىزدى، شىنچياڭ قىزمەتى كەلەلى ۋنىمدىلىك. تەرگە قول جەتكىزىپ، ەكونومىكالق، قوعامدىق دامۇ مەن خالىق تۇرمىسىن جاقسارتۇ بۇرىن بولپ كورمەگەن جەتىستىكتەرگە جەتىپ، ۋر ۇلت بۇقا-راستىنىڭ تابىس سەزىمى، باقت سەزىمى، خاۋپ-سىزدىك سەزىمى ۇزدىكىسىز كۇشەيدى. شىندىق بۇلتارتپايدى، وسەك - اياڭ ورگە باسپايدى. پومە-پەونىڭ سۇرقىيا ىتەتى ماڭگى سىكە اسپايدى.

وسەك - اياڭ مەن ۋلى مەرەزدىڭ تارىختىڭ قوقىر - قوقىسىنا سىپىرلىپ تاستالاتىندىعى داۋسىز

□ قۇمىل قالالىق ەمدەۋ قامتاماسىزداندىرۇى مەكەمەسىنىڭ ورنىنباسار باستىعى الم مامۇت

بۇقاراسىنىڭ ۇيدەن ۇزاپ شىقپاي - اق ساپالى مەدىتسىنالق قىزمەت وتەۋدەن يىگىلىكتەنۇننە مۇمكىندىك جاساپ، سالاماتتىق دەڭگەيى بارنىشا جوعارىلاپ، ىئۇرلى ەمدەۋ قامتاماسىزداندىرۇى بوينىشا خالىققا ىتىمىدى ساياساتتار ۋر ۇلت بۇقارا-سىنا ۇزدىكىسىز خاۋپىسىزدىك سەزىمىن، تابىس سەزىمىن جانە باقت سەزىمىن الا كەلدى.

وسى خالىققا ىتىمىدى ساياساتتاردى شىنچياڭ سىندى وسى قۇت مەكەندە تىرشلىك ەتىپ جاتقان بىزدەر ۋوز كوزىمىزبەن كورپ وتىرمىز. از ۇلت بۇقاراسىنىڭ ۇمىرنىڭ، دەنىساولىغىنىڭ باسقا ۇلتىتارمەن بىردەي ادىل، تولىق قورعالىپ وتىرعانىن فاكتىتەر جان - جاقىتى ىئۇسىندىردى. پومپەو، جىڭ گو - ىن تاراتقان وسەك - اياڭ مەن ۇلى مەرەزدىڭ ولاردىڭ وزدەرىمەن بىرگە تارىختىڭ قوقىر - قوقىسىنا سىپىرلىپ تاستالاتىند-ىدەي داۋسىز!

وسەك - اياڭ شىنچياڭنىڭ ەكىپىندەي ىلگەرلەگەن اياق لىسىن توسا المايدى

□ باركول قازاق اۋتونومىيالى اۋداندىق پارتكومنىڭ تۇراقىى مۇشەسى الناي ساكەن

لىندا شۇعايىپ دەگەن كىسىگە كەزدەستىم، بۇرىن ول مالشى ەكەن، قازىر ۋىر كاسىپ سالاسى جۇمىشىسىنا اينالىپ، اينا 8000 يۇان ەڭبەكلىقى الپ جاتپتى. ول بۇل ارادا جۇمىس سىتەپ كىرىسىنىڭ ايتارلىقتاي بولاتىندىغىن، اۋە-لى، تۇڭجرەكنىڭ ىئورت بۇرىشىنان كەلگەن با-ۋىرلاستارمەن اۋىس - كۇپىس جاساپ، كوز ايا-سىنىنىڭ نەداۋىر كەڭەيىپ قالعاندىغىن ايتتى. باركول اۋدانىندا شۇعايىپ سىياقتى كۇرەس جاساۋ ارغىلى تاماشا تۇرمىسقا جەتكەن ادامدار وتە كوپ.

پومپەونىڭ وسەك - اياڭى شىنچياڭنىڭ ەكىپ-دەي ىلگەرلەگەن اياق لىسىن توسا المايدى. ونىڭ سان قىلى قىلقتارنىڭ تارىختىڭ ماسقارالىق دىڭگەگىنە شەڭكەلنەتىندىگى، سان قىلى وسەك - اياڭدارنىڭ دا تارىختىڭ قوقىر - قوقسىق ۇيىنىدد-سىنە سىپىرلىپ تاستالاتىندەي داۋسىز.

مەن پارتيانىڭ باۋلۇى مەن قامقورلىغىنىڭ ارقاسىندا ەسەيدىم

□ بۇراتالا تاس جول باسقارۇ مەكەمەسىنىڭ ورنىنباسار باستىعى شوكترات ۋمەرجان

”ۇلكەن ارناسى“ كۇن ساپىن تۇلەگەن شىنچياڭدى ەكونومىكالق ورگەندەۋدىڭ ”قار-قىندى جولنا“ ىئۇسىردى.

پارتيا ورتالىق كومىتەتىنىڭ پارمەندى باىس-شىلىغىندا، شىنچياڭداى ۋر ۇلت خالىق نىتىماقاتسا كۇرەس جاساپ، شىنچياڭ قىزمەتى ەلەۋلى ونىمە-دىلىككە قول جەتكىزدى، ەكونومىكانىڭ، قوعامە-نىڭ دامۇى مەن خالىق تۇرمىسىنىڭ جاقسارۇى بۇرىن بولپ كورمەگەن ناتىجەگە جەتتى، ۋر ۇلت بۇقاراسىنىڭ تابىس سەزىمى، باقت سەزىمى، خاۋپىسىزدىك سەزىمى ۇزدىكىسىز كۇشەيدى. پومپەو دۇرىس پەن بۇرىستى، مەيلى، قالاي شا-ناستىرسا دا، شىنچياڭ قوعامىنىڭ ورنىقتى بولغان اسا تاماشا جاعايدىن بۇلدەرە المايدى، شىنچياڭداى ۋر ۇلت خالىقنىڭ نىتىماقاتسا ەكىپىندەي ىلگەرلە-گەن قادامىنا كەدەرگى بولا المايدى!

^[1] شىنچياڭنىڭ ۇلتىتار نىتىماعى مەن قوعام ورنىقتىلىغىن بۇلدىرۇگە ۇرىندى

^[2] شىنچياڭنىڭ ۇلتىتار نىتىماعى مەن قوعام ورنىقتىلىغىن بۇلدىرۇگە ۇرىندى